

Magyarországi diákok külföldi egyetemjárása

Tüskés Anna: Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1356–1526. Students from Hungary at the University of Vienna 1356–1526. Bp. 2008. (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken I. Szerk. Szögi László. Közreadja az Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára.) 481 lap

A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltárának kiadásában az elmúlt években egymásután jelentek meg európai felsőfokú tanintézményekbe beiratkozott magyarországi diákok névsorai a Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban című sorozatban. A középkori egyetemekre beiratkozott magyarországi tanulókra vonatkozó adatgyűjtés első darabja viszont az itt ismertető munka. A tetszetős kiállítású kétnyelvű (angol és magyar) kötet a bécsi egyetemre beiratkozott hétezerrel valamivel nagyobb számú, 1526 előtti magyarországi hallgató nevét és a rájuk vonatkozó egyéb adatokat tartalmazza.

A bevezető tanulmány a névanyag tanulságait vonja le, gazdag szemléltetőanyagot (táblázatok, grafikonok, térképek) vonultatva fel. Ezek szerint Magyarországról a bécsi egyetemre nagyobb számban a 15. század második felében iratkoztak be diákok, ám ennek a folyamatnak a mohácsi csatavesztés véget vetett. (A kötetben táblázatba foglalt koronkénti fluktuációjukat egyházigazgatási okok és politikai történések egyaránt befolyásolták.) A tanulók egy kis töredékénél – szám szerint 843-nál – volt megállapítható, hogy milyen karra (vagy karokra) iratkozott be, csökkenő népszerűség szerinti sorrendben: bölcsészkarra, jogi, teológiai és orvosi karra. (A bevezető tanulmány azonban ezen egyetlen grafikon esetében – az egyes karokra beiratkozottak arányát bemutatóban – a számszerű adatokat nem közli, noha nyilván ez a számítás szolgált az elkészítésének alapjául.) További grafikonok a beiratkozott diákok társadalmi állását, egyházi pozícióját, területi megoszlását szemléltetik. Tanulságos, hogy a legtöbb diákot Bécs felé elindító első két település erdélyi: Szeben és Brassó (234, illetve 215 diákkal). Buda csak ezek után következik 191 diákkal. A *Pályaképek* című fejezet a Bécsben tanult diákok további pályájának

jellegzetes vonásait követi nyomon (nagy részük az igazságszolgáltatásban, a kancellárián vagy az egyház keretein belül tevékenykedett).

A kötet legerjedelmesebb része az *Adattár*, amely évenkénti bontásban, 1386-tól kezdődően tartalmazza a diákok nevét (ha ismert, származási helyét) és további adatokat (a kar megnevezését, az egyes karokra történt beiratkozás időpontját, az elért fokozatot, az előzőleg látogatott egyetem nevét, a később elért tisztségek felsorolását stb.). Külön említést érdemel, hogy a szerző a diákok karrierjére és életére vonatkozó apró és szétszórta adatok összegyűjtésére is vállalkozott. A legkülönfélébb forráskiadványok átnézésével ekképpen nyert adattár fontosságát nem lehet túlhangsúlyozni, mert a bevezető tanulmányban leírtak számára ez jelentette a kiindulópontot, illetve minden további kutatást erre alapozva lehet elvégezni. Ezt a fejezetet több mutató követi (helynév-, keresztnév- és családnévmutató), ami különösen hasznos, mert a közölt névtárban szereplők más forrásokban nem teljes nevükön, hanem például csak keresztnévükön vagy származási helyük szerint említve fordulhatnak elő.

A kötet célja a több fennmaradt diáknévsor adattömegének rendszerezése és egységes szempontok szerinti bemutatása; a könyv tehát nem forráskiadás, hanem adattár. Nyilván ennek tudható be, hogy a bevezetőben nincs kutatástörténetről szó. Emiatt talán nem érdektelen itt külön is megemlíteni néhány régebbi munkát, amit az ismertetett kötet is forrásként használt, vagy eredményeire támaszkodott, és természetesen idéz; ilyenek például Fraknói Vilmos (*Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században*. Bp. 1874) vagy Schrauf Károly (*Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen*. Bp. 1892; *A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig*. Bp. 1902) munkái.

Az erdélyiek középkori peregrinációjának tanulmányozásához korábban is a történetkutatásunk rendelkezésére állott Tonk Sándor kötete (*Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*. Buk. 1979), ami természetesen a bécsi egyetemre beiratkozott erdélyiek nevét, adatait is tartalmazza (az erdélyi diákok többsége a bécsi és a krakkói egyetem hallgatója volt). Mindazonáltal az itt ismertetett kiadvány az erdélyi kutatás számára is nyereség, mert a bécsi diákokra vonatkozó összes magyarországi adatot egységesen és a maguk teljességében közli. Csak reménykedhetünk

abban, hogy a bécsi egyetem magyarországi diákjainak 1526 előtti névsorát tartalmazó kötetet más egyetemek feldolgozása fogja követni (készsül a középkori Krakkói és a Prágai Egyetemen, illetve a francia, itáliai, angol és német egyetemen tanult magyarországi diákok adattára is). E későbbiekben befejeződő nagyszabású munka nemzetközi érdeklődésre is számot tart, emellett pedig kiváló tükre a magyar művelődés európai kapcsolatainak.

W. Kovács András

Kollégium a határon

Ugrai János: Önállóság és kiszolgáltatottság. A Sárospataki Református Kollégium működése 1793–1830. (A múlt ösvényén) L' Harmattan, Budapest 2007. 254 lap

A modern történetírás megköveteli az alapos forrásismeretet és ezzel párhuzamosan a taglalt kérdés több oldalról való megközelítését, az összehasonlítást és a kontextualizálást. Minél több szempontból vizsgálódik a szerző, munkája annál jobban tükrözi a kor állapotát, a társadalmi-gazdasági realitásokat. Könnyen és világosan megérthetjük a lezajló folyamatokat, ok-okozati összefüggéseket és a regionális sajátosságok, a helyi specifikumok is kellőképpen kidomborodnak.

Ugrai János munkája az említett módszertani követelmények szem előtt tartásával készült. A Sárospataki Református Kollégium 1793–1830 közötti nevelés-, társadalom- és gazdaságtörténeti viszonyait vizsgálja, azokból kiindulva igyekszik meghatározni a felvilágosodás korának művelődéstörténeti sajátosságait, valamint a Sárospatakon érvényesülő tendenciákat. Alapos kutatás és előtanulmányok után készült munkáról van szó, melyben a szerző korábban megfogalmazott következtetéseit, eredményeit összesítette. A kötet a szerző 2005-ben megvédett doktori disszertációjának szerkesztett változata.

A könyv a magyarországi reformátusok egyik jelentős iskolájának mozgalmas évtizedeit tárja az

olvasó elé. Sárospatak ebben az időszakban fontos változások helyszíne: ott vezették be először a közép- és felsőfokú anyanyelvű oktatást, a 18. század legvégén életbe lépett tanterv jelentős teret biztosított a természettudományok oktatásának, majd 1793-tól elismert, gyakorlati képzést biztosító, jogi kurzus indult Kövy Sándor professzor vezetésével. Mindezek eredményeként Debrecen mellett a reformátusság országos jelentőségű intézményévé vált. Működése révén a régió gazdasági életét élénkítette, ugyanakkor missziós funkciót is betöltött: fontos szerepet játszott a cseh–morva protestáns egyház újjáélesztésében.

Ugrai mindenekelőtt az intézmény funkcióját igyekszik pontosan körülhatárolni. A kollégium tágabb értelemben is a környezet szellemi központjának számított, összetett feladatkört látott el. Falain belül egyszerre folyt elemi, közép- és felsőfokú képzés. Jellemző módon a tananyag döntően a lelkesképzés előkészítését, a humán műveltség elsajátítását szolgálta. A századfordulóval kezdődően azonban Sárospatakon egyre inkább teret hódított a természettudományos és gazdasági ismeretek oktatása, főként az iskola „szolgáltatásait” igénybe vevők miatt. Az új diszciplínák fokozatosan